

Голові спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01
у Вінницькому державному педагогічному
університеті імені Михайла Коцюбинського

ВІДГУК

**офіційного опонента Самохвал Олесі Олександрівни,
кандидата педагогічних наук, доцента
на дисертацію Матіюка Дмитра Володимировича
«Розвиток неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи
(кінець XX – початок XXI століття)»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

***1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами
відповідних галузей науки.***

Посилення наукового дискурсу та плюралізму думок щодо розвитку системи неперервної освіти в Україні останніми десятиліттями, аналіз минулого, систематичний перегляд накопиченого теперішнього досвіду європейських країн сприяють прогностичним дослідженням проблеми та якнайшвидшої адаптації української системи освіти до єдиних європейських критеріїв і стандартів. У цьому контексті наукове зацікавлення становлять досягнення німецькомовних країн, зокрема Німеччини, Австрії, Швейцарії, Люксембурга та Ліхтенштейну, які мають багаторічну та успішну історію розвитку та модернізації системи освіти впродовж життя.

Як свідчить аналіз рецензованої дисертації, рівень освітньої підготовки людських ресурсів у розвинених німецькомовних країнах Європи є одним із найвищих у світі, а поняття «навчання впродовж життя» є основою розвитку сфери освіти цих країн.

Цілеспрямована політика України в напрямі європейської інтеграції, намір посісти провідне місце в європейському освітньому просторі, що відображено у Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та «Про вищу освіту», а також наведені вище міркування, дозволяють стверджувати, що дослідження Матіюка Дмитра Володимировича «Розвиток неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи (кінець XX – початок XXI століття)» є надзвичайно актуальним і своєчасним, результати якого сприятимуть удосконаленню освітньо-стратегічного, нормативно-законодавчого й

структурно-організаційного аспектів реформування вітчизняної системи неперервної освіти.

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті оновлення європейського простору вищої освіти» (0115U002571); «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (0119U102999).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Даючи оцінку головним здобуткам наукового дослідження, варто акцентувати увагу на результатах, що мають наукову новизну.

1. На основі конкретизації ключових понять дослідження («неперервна освіта», «освіта дорослих», «освіта впродовж життя») заслуговує на увагу сформульоване авторське визначення ключової категорії дослідження «неперервна освіта» як «процес пізнання та засвоєння особистістю знань, умінь, навичок, досвіду, розвитку особистісних якостей, необхідних для досягнення життєвого та професійного успіху, що відбувається впродовж життя з використанням різних форм навчання».

2. Виваженим, на нашу думку, є доповнення автором періодизації розвитку неперервної освіти в ретроспективному аналізі сучасним етапом, зокрема «трансформаційно-дигітальним», який охоплює 2019 рік і дотепер, та є наслідком глобальних змін, спричинених зокрема пандемією Covid-19.

3. Позитивним у роботі є аналіз дисертантом розвитку неперервної освіти німецькомовних країн за політичними, економічними, соціально-економічними чинниками, що уможливило визначення передумов її становлення.

4. У практичній площині цінним є дослідження автором особливостей розвитку освіти впродовж життя в німецькомовних країнах Європи за видами та формами здобуття, зокрема аналіз неформальної та інформальної освіти, та за ознаками індивідуалізації та диференціації, де проаналізовано функціонування інклюзивної, культурної освіти й освіти для дорослих.

5. Слід указати на те, що досить вагомим є визначення дисертантом напрямів екстраполяції інноваційних ідей розвитку неперервної освіти німецькомовних країн у вітчизняну систему формальної освіти з окресленими можливими термінами нагальності їх реалізації.

6. Безумовної актуальності набуває запропоноване автором створення та популяризація в Україні програми «Бібліотека як місце для зустрічей», що є дієвим і результативним у досліджуваних країнах інструментом освіти різних верств та вікових категорій населення.

Вважаємо коректним формулювання зазначених елементів наукової новизни; вони віддзеркалюють відмінності між уже відомими положеннями й орієнтують на результати, яких можна досягти через їх використання на практиці; їх кількість і кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам, що ставляться до кандидатських дисертацій.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Беззаперечна цінність порівняльно-педагогічного дисертаційного дослідження зумовлена тим, що *уперше* визначено передумови становлення розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи (кінець XX – початок XXI століття); *розширено й уточнено* періодизацію розвитку неперервної освіти, визначено та обґрунтовано трансформаційно-дигітальний етап; *визначено й обґрунтовано* основні напрями розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи на сучасному етапі; *уточнено* зміст понять «неперервна освіта», «формальна, неформальна, інформальна освіта»; *систематизовано* досвід розвитку освіти впродовж життя в німецькомовних країнах Європи щодо вікових груп, форм здобуття освіти та за ознаками індивідуалізації та диференціації; *виокремлено та систематизовано* перспективні напрями екстраполяції прогресивного досвіду розвитку освіти впродовж життя в німецькомовних країнах Європи для вдосконалення системи неперервної освіти України.

До наукового обігу введено маловідомі документи, наукові джерела, пов'язані з дослідженням проблем розвитку неперервної освіти німецькомовних країн (кінець XX – початок XXI століття), зокрема Wiesel A. Das Lebenslange Lernen in der Berufswelt; Yeaxlee B. Lifelong Learning and Informal Education; Learning to be: the World of Education Today and Tomorrow тощо.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації, автореферату й публікацій Д. В. Матіюка є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів дослідження.

Викладений у вступі науковий апарат дисертації уможливив формування цілісного алгоритму розв'язання досліджуваної проблеми, на вирішення якої дисертантом спрямовано чотири завдання дослідження. Відповідно до теми дисертації, Д. В. Матіюк чітко визначив адекватні завданням загальнонаукові й історико-педагогічні методи наукового пошуку, що забезпечили кваліфіковану роботу з науковою літературою, нормативно-правовими документами, фактами та даними; розроблення методологічних і теоретичних засад дисертації; вивчення й узагальнення вітчизняних і зарубіжних сучасних підходів до

організації та модернізації неперервної освіти; аналіз генези розвитку неперервної освіти; розкриття поняттєво-термінологічного апарату дисертації, зокрема формальної, неформальної, інформальної освіти; виокремлення сучасних тенденцій розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи; окреслення перспективних напрямів екстраполяції інноваційних ідей та розвитку неперервної освіти німецькомовних країн у систему формальної та інформальної освіти; формулювання узагальнених висновків, виявлення раціонального й практично-ціннісного в наукових працях із порівняльної педагогіки.

Дисертаційна робота Д. В. Матіюка чітко структурована. Зміст роботи відповідає меті і завданням дослідження, відображає хід їх виконання.

Зазначимо, що, на наш погляд, вагомим результатом рецензованої дисертаційної роботи є усистематизована джерельна база. Вона відповідає вимогам до порівняльно-педагогічного дослідження, свідчить про обізнаність автора з усіма існуючими типами джерел (у тому числі іншомовних автентичних джерел), у яких розкриваються питання ретроспективних та сучасних досліджень системи неперервної освіти, зокрема у Німеччині, Австрії, Швейцарії, Люксембурзі й Ліхтенштейні. На різних етапах наукового пошуку було використано 322 джерела, серед них 151 іноземними мовами, зокрема англійською та німецькою мовами. Основою дослідження стали: філософські, педагогічні, психологічні, економічні, історичні, культурологічні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців із проблеми вдосконалення системи неперервної освіти; законодавчо-нормативні й статистичні документи країн, що досліджуються; офіційні документи й аналітичні матеріали міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, ОЕСР, ЄС); документи міжнародних і національних професійних організацій, асоціацій; періодичні спеціалізовані видання.

Рівень апробації результатів дослідження також є достатнім і підтверджується участю дисертанта в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних масових заходах різного рівня.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Наукові здобутки Д. В. Матіюка з проблеми розвитку неперервної освіти у розвинених європейських країнах у період кінця XX – початку XXI століття складають теоретичну і практичну базу для подальших досліджень у галузі педагогічної науки, зокрема історії педагогіки, порівняльної педагогіки, підготовці наукових кадрів, професійної підготовки майбутніх фахівців, а також їх перекваліфікації.

Не викликає сумніву практичне значення результатів рецензованої дисертаційної роботи, оскільки автором розроблено та впроваджено в систему

вітчизняної освіти методичне видання, що, на нашу думку, сприятиме оновленню змісту та форм формальної, неформальної, інформальної системи освіти, зокрема «Методичні рекомендації щодо впровадження ідей неперервної освіти німецькомовних країн Європи в український освітній простір»

Вищезазначене підтверджено матеріалами дослідження та довідками про впровадження в освітній процес вітчизняних ЗВО, а саме: Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/33 від 19.06.2020), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження № 269-н від 18.06.2020), ПрАТ «Міжрегіональна академія управління персоналом» (довідка № 237 від 10.05.2020), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка про впровадження № 15 від 11.06.2020), у діяльність ГС «СП «Центр освіти дорослих «Перший» у м. Мелітополі (довідка про впровадження № 21 від 23.06.2020), в освітній проєкт «Smart Science Lab» (довідка про впровадження № 6 від 25.05.2020).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Теоретичні положення та обґрунтовані рекомендації щодо використання конструктивних ідей досвіду німецькомовних країн Європи можуть слугувати науковою основою у процесі модернізації системи неперервної освіти в Україні насамперед для розроблення концептуальних і нормативних документів із проблем дошкільної, шкільної, передвищої, вищої, післядипломної освіти й освіти для дорослих. Матеріали дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення та розроблення освітніх форм і змісту, навчальних планів, навчальних курсів, спецкурсів, додаткових освітніх Інтернет-ресурсів. Результати наукового пошуку стануть у пригоді магістрантам, докторантам, науковцям упродовж підготовки й реалізації проєктів з історії педагогіки та андрогогіки.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження за визначеними термінами його реалізації зумовлений можливістю організації на його основі подальших наукових розвідок із проблем неперервної освіти, педагогічної компаративістики.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертація Д. В. Матіюка має науково обґрунтовану структуру і складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, переліку використаних джерел до кожного розділу та додатків (11 додатків на 49 сторінках (окремим томом)). Загальний обсяг дослідження становить 265 сторінок, основний зміст викладено на 217 сторінках. Робота містить 4 таблиці.

Принагідно відзначаємо вміння дисертанта узагальнювати й систематизувати дослідницький матеріал. Аналіз змісту дисертації Д.В. Матіюка засвідчив, що дисертаційне дослідження системно організоване: структура відображає логічний виклад дослідницької думки; окреслено його об'єкт і предмет; визначено мету; чітко сформульовані завдання, у відповідності до яких послідовно викладено зміст тексту дисертації; у висновках забезпечено доказове вирішення поставлених завдань.

Вагомими науковими результатами порівняльно-педагогічного дослідження Дмитра Володимировича Матіюка, що складають його теоретичне значення, ми вважаємо такі:

1. На підставі вивчення передумов та розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах, які представлено в *першому розділі* наукового дослідження, з'ясовано, що: 1) ознаками освіти впродовж життя є неперервність в організаційній структурі та змістовий аспект об'єкта дослідження; 2) зазначено передумови, що вплинули на становлення та розвиток неперервної освіти німецькомовних країн, зокрема політичні, економічні та соціально-педагогічні.

2. Заслужують на увагу визначені й проаналізовані у *другому розділі* дисертації особливості розвитку неперервної освіти німецькомовних країн Європи за віковими ознаками, видами та формами здобуття освіти, за ознаками індивідуалізації та диференціації в освітньому процесі. У розділі автором переконливо обґрунтовані ідеї розвитку освіти впродовж життя в німецькомовних країнах, зокрема створення умов для якісного раннього вивчення математичних та природничих наук у дошкільних навчальних закладах; організація цілодобового перебування дитини в початковій школі; участі у важливих міжнародних рейтингах із оцінювання освітніх досягнень учнів; організація дуальної системи професійної освіти німецькомовних країн; організація міжнародної кооперації між університетами німецькомовних країн Європи; можливості здобуття наукового ступеня за «індивідуальним планом», «структурованим планом» або «на робочому місці».

3. Вагомою з точки зору моделювання реальних явищ вітчизняної системи неперервної освіти є обґрунтування та прогнозування автором дисертації у *третьому розділі* впровадження інноваційних ідей розвитку неперервної освіти німецькомовних країн в систему формальної, неформальної та інформальної освіти України.

Заслужують на нашу увагу пропозиції автора щодо залучення різних категорій громадян України до навчання впродовж життя, підвищення якості викладання іноземних мов в Україні, розвиток бібліотек в Україні, розвиток

системи професійного консультування, розвиток «громадянської науки» та інформальної освіти.

Результати порівняльно-педагогічного дослідження Д.В. Матіюка супроводжуються матеріалом у вигляді таблиць, які розширюють та доповнюють змістове поле дисертації. На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертації, які вдало доповнюють її зміст. У додатках представлено фактологічний матеріал, зокрема фрагменти з документів «Стратегія неперервної освіти в Німеччині» (нім. «Strategie für Lebenslanges Lernen in der Bundesrepublik Deutschland»), «Концепція неперервної освіти Федерального уряду Німеччини» (нім. «Konzeption der Bundesregierung zum Lernen im Lebenslauf»), «Освітня стратегія Князівства Ліхтенштейн 2020» (нім. «Bildungsstrategie Fürstentum Lichtenstein 2020»), матеріалів семінару «Докторські програми для європейського суспільствазнать» (англ. «Doctoral Programmes for the European Knowledge Society»), за результатами якого були прийняті 10 «Зальцбурзьких принципів», а також «Проект фонду «Будинок маленьких дослідників» (нім. «Haus der kleinen Forscher») і сертифікована програма «Zertifikat Lerncoaching», яка реалізується в рамках розвитку неперервної освіти в Люксембурзькому університеті Formationcontinue, що конкретизує, поглиблює, унаочнює важливі аспекти рецензованого дослідження.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи новизну, теоретичне і практичне значення рецензованого дослідження, вважаємо в порядку наукової дискусії висловити певні міркування.

1. Авторське визначення неперервної освіти є підтвердженням належного рівня узагальнення теоретичної бази дослідження, однак варто повністю витримувати визначені параметри в авторефераті (с. 16) та тексті дисертації (с. 50).

2. Необхідно звернути увагу автора на точність термінологічного використання видів освіти, а саме формальна, неформальна, інформальна освіта. Зокрема у п.3.2 (с. 196) дисертантом окреслено перспективні напрями екстраполяції в український освітній простір як результат дослідження розвитку формальної та інформальної освіти, хоча у тексті розділу автор також пропонує застосування форм у межах неформальної освіти (с. 199).

3. У тексті дисертації автор неодноразово використовує терміни «форми» і «методи» організації освітнього процесу без належного аргументування останнього (с. 41; с.189; с.200), адже у тексті дисертації проаналізовано винятково освітні форми.

4. Відповідно до вимог паспорта спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки автор подає періодизацію розвитку неперервної освіти. Варто уточнити неузгодженість дати початку констатаційно-ідентифікаційного етапу (середина 60-х – початок 70-х рр. XX століття), зокрема у тексті автореферату (с.3) характеризуючи хронологічні межі дослідження дисертант зазначає 1968 р., коли Генеральною конференцією ЮНЕСКО було вперше використано термін «неперервна освіта», хоча підтвердження цьому у тексті дисертації (с.33–39) немає, натомість згадується 1972 р. (с.35) у тексті дисертації та в описові частині автореферату (с.9)

5. Схвально оцінюючи визначені та охарактеризовані дисертантом тенденції розвитку неперервної освіти в німецькомовних країнах (глобалізація, інтернаціоналізація, цифровізація, гаджетизація) (с. 71), звертаємо увагу на некоректність виокремлення глобалізації як окремого напрямку, оскільки всі інші тенденції є наслідком глобалізаційних процесів, зокрема інтернаціоналізація, що підтверджено автором у тексті дисертації (с.74).

6. У п. 2.1 другого розділу дисертації (с. 108) автор, посиляючись на Міжнародну стандартну класифікацію освіти, яка має 9 напрямів, узагальнює її до 6 в контексті здійсненого дослідження. Варто було б аргументувати введене до наукового обігу авторське узагальнення.

7. У п. 2.1 другого розділу дисертації (с. 114) автор описує неперервну освіту німецькомовних країн Європи, зокрема I та II рівні повної загальної середньої освіти; при цьому за основу взято систему освіти Німеччини, без урахування особливостей освітніх систем Австрії, Швейцарії, Люксембурга та Ліхтенштейну.

9. Повнота викладення результатів в опублікованих працях.

Результати дослідження, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в 17 публікаціях. Із-поміж них: методичні рекомендації «Рекомендації щодо впровадження ідей неперервної освіти німецькомовних країн Європи в український освітній простір» – 1; 9 наукових статей, із яких 6 – у фахових виданнях, затверджених МОН України, що індексуються в науково-метричній базі даних INDEX COPERNICUS, 3 статті – у закордонних періодичних виданнях, 1 з яких індексується в науково-метричній базі даних INDEX COPERNICUS, 7 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

10. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Структура і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Зміст наукових публікацій автора відображають основні результати і висновки, що розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації Д. В. Матіюка.

Вони засвідчують належний науково-теоретичний рівень рецензованої дисертаційної роботи.

11. Висновок.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Матіюка Дмитра Володимировича «Розвиток неперервної освіти в німецькомовних країнах Європи (кінець XX – початок XXI століття)» є завершеною, фундаментальною самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі історії педагогіки та порівняльної педагогіки, що дали змогу автору здійснити комплексне вирішення актуальної проблеми щодо визначення перспективних умов розвитку неперервної освіти в Україні з урахуванням порівняльного аналізу досвіду німецькомовних країн у межах дослідженої проблеми.

Дисертація відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, згідно з постановами КМ за №656 від 19.08.2015 р. та за №1159 від 30.12.2015 р.), а дисертант – Матіюк Дмитро Володимирович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницького торговельно-економічного
інституту Київського національного
торговельно-економічного університету

* О.О. Самохвал

Особистий підпис
Самохвал О.О.
ЗАСВІДЧУЮ
Свободянюк